

United States Holocaust Memorial Museum
Oral History Interview
Lithuania Documentation Project

Numele și prenumele: Gheorghe Vancea

Data nașterii: 1931

Locul nașterii: satul Nănești, comuna Bârsana, județul Maramureș, România

Rola interviului: RG-50.573.0015.01.01

Data interviului: 24 septembrie 2004

Gheorghe Vancea este născut în anul **1931**, în satul **Nănești** și a fost interviuat cu privire la acțiunile împotriva evreilor care au avut loc în localitatea sa în anul **1944**, în perioada când Ardealul de Nord nu aparținea de România.

El relatează despre strângerea celor circa **10 familii de evrei** din sat și ducerea lor la un **ghetou la Sighetul Marmației**. El spune că acolo au fost ținuți o perioadă și apoi au fost duși într-o direcție necunoscută.

[01]:00:00:00 - [01]:20:57:50

Question: Vă rugăm să ne spuneți numele dumneavoastră.

Answer: Mă numesc **Gheorghe Vancea**.

Q: Și locul și data nașterii.

A: Sunt născut în **satul Nănești, comuna Bârsana, județul Maramureș** în (se oprește)

Q: Spuneți-ne, vă rog, numele dumneavoastră.

A: Mă numesc Gheorghe Vancea, sunt născut în satul Nănești, comuna Bârsana, județul Maramureș, în **1931**, 24 octombrie.

Q: Și înainte de cel de-al Doilea Război Mondial ați locuit în sat ?

A: Trebuie să fac precizarea că prin dictatul de la Viena, Ardealul de Nord a fost ocupat de Ungaria lui Horthy Miklos Kormanyzo, denumirea conducătorului statului.

Q: Și ați locuit în sat până la războiul mondial, al Doilea Război ?

A: Am locuit în sat până la sfârșitul Războiului al Doilea Mondial, adică trupele ungurești și nemțești din zona noastră s-au retras în toamna lui [19]44, alungați de ruși, de trupele Armatei Roșii spre Budapesta. Și rușii spuneau, toți ziceau că ajung, se duc la Berlin.

Q: Locuiați și familia de evrei la dumneavoastră în sat ?

A: În satul acesta mic, la vreo 200 de case, și printre cetățenii români țărani se aflau și vreo **10 familii de evrei**.

Q: Vă amintiți câte ceva despre ei ?

A: Îmi amintesc foarte multe. De exemplu, erau niște oameni simpli, nu avocați, nu doctori, nu nimic. Aveau și un pic de pământ, dar nu mult și făceau și un pic de comerț, dar ce comerț, mărunț, atât cât să-și poată asigura o existență decentă și minimă.

Q: Vă amintiți ce s-a întâmplat cu ei în perioada războiului ?

A: Mai fac precizarea că fiind elev la școală, sigur, sub ocupația maghiară, eu nu știam maghiară, în sat, printre elevi, din clasa I până într-a IV-a și a V-a chiar erau și elevi evrei cu care eram și coleg de clasă.

Q: Vă amintiți numele unora dintre ei ?

A: Nu îmi amintesc numele lor, dar eram colegi și ne înțelegeam bine. Erau copii cuminiți, pașnici.

Q: Vă amintiți ce s-a întâmplat cu ei în timpul războiului ?

A: Trebuie să fac mențiunea că în **1944**, chiar de ziua de Paști a românilor, au fost adunați, strânși toți din toate familiile acestea, două familii erau chiar la a treia casă de casa mea părintească, unul în stânga, altul în dreapta pe drum. E un drum așa în pantă. Și i-au dus în **Sighetul Marmației** într-un **ghetou** cu căruțele cu cai, interesant, și nu au ajuns și au luat și căruțe cu boi. 15 kilometri până în Sighetul Marmației. Au fost duși cu toții, au luat fiecare un bagaj strict necesar, li s-a permis acest lucru, și duși fiind acolo în Sighet în ghetou au înconjurat câteva străzi cu un gard de scânduri și stăteau. Au stat vreo 3 săptămâni, după care, cu trenurile erau duși într-o direcție necunoscută. Nu a rămas niciunul. La o familie de evrei, a treia casă de la noi, erau două fete tinere, așa la 20 de ani, le țin minte bine. Astea s-au refugiat în pădure, părinții au fost duși, nu țin minte dacă au fost sprijinite de cineva, de niște români. După câteva zile s-au speriat acolo prin pădure, prin întuneric, fete tinere, nu aveau nici curaj, s-au întors și s-au predat. Și, de atunci, deci părăsind satul în mod forțat, după cum am spus, cu care cu cai și cu care cu boi, nu i-a mai văzut nimeni. Câțiva, în toamnă, deci asta la Paști era primăvară. În toamnă s-au întors, numai niște băieți tineri, așa la vreo 20 de ani, care probabil în lagărele alea de exterminare au putut să muncească.

Q: Dumneavoastră ați văzut cum i-au ridicat din sat ?

A: Cu ochii mei i-am văzut căruțele. Cum i-au dus ? În căruțe, cu toată familia, cu bătrâni, cu copii, cu tot ce era în familia respectivă.

Q: Și cine îi însoțea ? Erau soldați ?

A: Sub ocupația maghiară, autoritățile de ordine erau jandarmii, în ungurește cendâr. Aceștia i-au dus. Nu țin minte dacă au fost și nemți, dar erau autoritățile ungare, pentru că Ardealul de Nord era ocupat de Ungaria.

Q: Și jandarmii maghiari au adus căruțele cu care i-au transportat pe evrei ?

A: Nu, ei erau, nu mai țin minte acum, erau și călare, dar mergeau separat, în căruțe erau numai familiile de evrei.

Q: Da, dar întrebare era dacă jandarmii au adus căruțele sau le-au închiriat din sat ?

A: Nu, țăranii au fost obligați să facă acest serviciu, această treabă, acest transport. Toate familiile din sat. Nu a rămas niciuna, cu excepția acestor două fete, care și ele după două, trei zile s-au predat. Asta am văzut eu cu ochii mei.

Q: Le-ați văzut pe ele când s-au întors din pădure sau ?

A: Când s-au întors din pădure nu le-am văzut, numai am auzit, dar știu că s-au predat, am auzit la oameni. Eram copil atunci, aveam urechea fină și ascultam. Dar fiind copil nu înțelegeam eu mare lucru, adică nu îmi dădeam seama de politica aceasta fascistă, nu, de exterminarea lor. De abia mai târziu am înțeles. Țăranii din sat, unii îi compătimeau, alții erau mai, o poziție neutră. După ce au plecat, după o perioadă, să zicem o săptămână, două, unii rău făcători, noaptea, pătrundeau în aceste case care erau abandonate, părăsite, dar încuiate și prin spate pe undeva pe la o fereastră care o spărgeau sau o deschideau, noaptea, au mai jefuit ce mai era prin case. Nu aveau ei averi mari, că toți erau oameni simpli. Am precizat la început că nu erau nici doctori, nici medici, nici ingineri, aveau și ei acolo cum acum s-ar spune câte o tarabă. O cârciumioară, o prăvălioară, vindeau făină, cartofi, ce era așa, bomboane. Și eu am cumpărat bomboane de la un vecin de acolo care vindea.

Q: S-a întâmplat să vedeți dumneavoastră când le jefuiau casele la evrei ?

A: Nu, nu am văzut, că asta se întâmpla noaptea. Dar oamenii, chiar și eu am văzut, în spatele casei, geamuri era deschis, era. Ziceau țăranii, nu eu care eram un copil, nu îndrăzneau să, oameni de treabă. Ăștia erau rău făcători care ce au găsit pe acolo au furat, adică au jefuit, în momentele acelea, probabil că nici aceștia nu au înțeles drama și tragedia în care puși acești oameni nevinovați. Pentru că toți erau oameni de treabă, ei nu încălcau legea, respectau tot, își făceau treburile lor. Mai mult, aveau și, își practica religia lor și obiceiurile lor. Acolo lângă sat, pe un deal așa, e un cimitir al lor, mic, erau familii puține, și acum e în paragină acolo. E foarte greu să și recunoști, dar eu țin minte pentru că cunoșteam toate văile și toate dealurile pe acolo. Știu că ei aveau cimitirul lor separat. Era o chestie, conform religiei lor, normală.

Q: Lagărul de la Sighetul Marmației dumneavoastră nu l-ați văzut, ați spus ?

A: Ba da.

Q: L-ați văzut ?

A: L-am văzut eu cu ochii mei, ghetou îi spunea. Pentru că am fost cu tatăl meu care avea cai și căruță și în Sighet se vedea că vreo 3, 4 străzi, unele destul de lungi, erau înconjurate, complet izolate cu un gard de scânduri, nu de sârmă. Și am văzut, dar eu am văzut cum te-ai

uita aici pe Calea Dorobanților. Știam că sunt ei acolo, mi-a spus tata, am văzut străzile acelea și înainte, pentru că tata mergea la târg și mă lua și pe mine sau pe frații mei, că aveam mai mulți frați, eu eram cel mai mare din familie. Tatăl meu nu a comentat, nici bine, nici rău, probabil că nu pricepea toată și nici încă nu, evreii credeau probabil că o să dea drumul acasă. Nu știu ce credeau ei. Și, mai mult decât atât, nici ei nu au perceput grozăvia care o să fie, adică soarta lor, nu au priceput-o atunci. Erau în Sighetul Marmației, acolo în ghetoul acela, stăteau, cu familia, cu copiii. Sigur că erau condiții destul de triste, cum să zic eu, nu aveau nici un fel de confort acolo, cu toate că erau case acolo și așa mai departe, dar ei acum erau ruși de bunul lor, casa lor. Cum e omul, știe că aia e casa lui, acum era așa undeva suspendat. Și acolo la ghetou erau din toate satele, din toate satele din Maramureș. Geografic vorbind, Maramureșul istoric este o depresiune și sunt niște râuri. Satul meu este situat pe râul Iza. Mai este râul Mara, Tisa, Tisa care e și graniță, și acum e, dar e cu Ucraina acum.

Q: Știți, aveți idee cam câși evrei au fost în lagăr ?

A: Nu am nicio cifră, că nu am de unde să cunosc eu cam câți, un număr așa, numai cu o mare aproximație, pentru că au fost duși din toate satele. Evrei existau în toate satele. Nu erau mulți, adică nu erau, să zicem, poate 5% sau 3% dintre cetățenii unui sat. Dar în fiecare sat erau. Și e bine să spun că într-un sat, acolo, mama mea e din alt sat, și acolo e un sat Budești, treci peste un deal, unde era un mare gospodar evreu, îl chema Nasi, cu nepotul lui am fost coleg de clasă la liceu, deci nu în sat, îl chema Dascăl Moise, dacă vrei să fac precizarea, eram și prieten cu el, m-a invitat după, asta era prin [19]45 probabil, fiind elevi la Liceul Dragoș Vodă din Sighetul Marmației. Și m-am dus cu el în satul acela unde unchiul lui era bogat, nu ca ceilalți, avea vreo 300, 400 de oi. Acesta avea și armă, pistol, ce avea, s-a retras în munți, țărani au preluat oile, că trebuia să le dai de mâncare, nu așa, dar au avut grijă de oi, că îl cunoșteau, că acest om, Nasi deci, unchiul lui Dascăl Moise, un bărbat frumos și simpatic așa, care toamna, după ce –sau retras trupele nemțești și ungurești, el s-a întors acasă. Și toți țărani i-au dat oile înapoi. Asta mi s-a părut interesant. Și el a mai stat nu știu câți ani, ca și alții, și pe urmă a plecat în Israel. Poate prin anii [19]48, [19]49, [19]47, și așa mai departe, în anii următori.

Q: Mulțumesc frumos. Cred că ajunge deocamdată. O să facem o mică pauză să vedem dacă mai sunt întrebări de dincolo.

A: Bun, bun. Mai sunt, eu pe aici am scris.

Q: Încă o întrebare: vă amintiți din perioada războiului, din perioada dinaintea războiului, în termenii propagandei antisemite care s-a făcut ?

A: Da. Dacă ne gândim că în [19]40 Ardealul de Nord a fost luat de unguri, trebuie să precizăm că și până în [19]40, când Ardealul de Nord aparținea României, exista o propagandă. Eu, copil fiind, am înțeles mai târziu asta, dar știu, știam, și aveam așa o vagă idee că în România exista o propagandă antisemită făcută mai ales de legionari. Dar mai târziu legionarii au fost și la putere, au guvernat, nu știu cât, o perioadă scurtă. Ei au fost anihilați, dar ilegal își continuau activitatea. Și sigur că aceștia duceau o propagandă destul de puternică împotriva evreilor. În timpul Ungariei a fost același lucru, doar că era exercitată de autoritățile sau partidele sau curentele fasciste.

Q: Maghiare ?

A: Maghiare, evident. Așa. Sigur că era, ungurii, maghiarii erau influențați de politica lui Hitler. Și mai știam, bine că îmi aduc, auzeam oamenii vorbind la noi că în capitala Ungariei, Budapesta, erau numeroși evrei, unii foarte bogați, și care prin bogățiile lor, bani mulți, au reușit să se salveze, dar foarte puțini. Deci, influențe antisemite propagandistice au fost și în România când Ardealul nu era ocupat, dar și după, exercitate de propaganda maghiară contra evreilor.

Q: Și în sat ce fel de ecouri au fost ? Adică ajungea presă, erau... ?

A: Trebuie să facem mențiunea că nu prea exista presă. Nu numai atât, o singură familie de învățători, doamna învățătoare care mi-a predat mie, era singura familie care avea în sat aparat de radio și care a fost confiscat de unguri. Deci satele erau complet izolate. Nu știau nimic. Ba mai mult, dacă niște tineri erau pe front, nu se știa nimic, ori că peste un an sau doi, sau că au murit sau că e undeva într-un lagăr undeva, nu se știa nimic. Lumea nu știa. Nici nu da voie să știe. Aparatul de radio, singurul din sat, a fost confiscat. Lumea nu știa. Ziare nu erau și chiar dacă erau, erau ungurești. Și la mine în sat singurul om ungur era învățătorul, unul din învățători. Nu se știa nimic ce se întâmplă, nici cu evreii, nici cu războiul, nici cu nimic. Pot face precizarea încă cum că în [19]40-[19]41, timp de trei săptămâni, au urcat trupele ungurești și nemțești spre răsărit, adică spre Basarabia încolo, spre Ucraina. Trupele ungurești și germane, timp de trei săptămâni, și zi și noapte. Tot timp de trei săptămâni zi și noapte, în [19]44, spre toamnă, au coborât. Adică erau alungați, forțați să se retragă, de către trupele sovietice pe atunci, Armata Roșie.

Q: Mulțumesc frumos. Cred că asta a fost.